

KONSTRECENSIONER**Siri Derkert på Moderna museet, Stockholm**

Publicerad 2011-05-31

"Den röda lampan", 1926.

Siri Derkert är känd som expressionist men var också tidigt kubist, modedesigner och gjorde nyskapande monumentalverk. Nu visar Moderna museet hennes livsverk och Birgitta Rubin häpnar över djärvheten.

Konstrecension**Konstnär:** Siri Derkert**Plats:** Moderna museet, Stockholm. Visas t o m 4/9

Det första man möter på Modernas Derkertretrospektiv är två förstorade foton. På det ena en ung Siri på Althins målarskola 1910, med frimodig blick, ostyriga lockar och en kokett spetskrage som skymtar under en nedstänkt målarrock. På den andra, från 1968, en till åren kommen konstnär, fårad och luttrad, koncentrerat tecknande i keps och herrkläder, så som många minns henne.

Däremellan ett långt och mångfasetterat konstnärskap som nu exponeras stort för första gången på decennier. Derkerts rika flöde tyglas av utställningsarkitekturen i en rytmisk och överskådlig hängning, som samtidigt rymmer så många överraskningar att jag gång på gång vill ropa: ”Wow, så djärvt!”

Siri Derkert hade som kvinna och konstnär en ovanlig ställning i den svenska offentligheten, men först då hon nått pensionsåldern. Som första svensk fick hon en retrospektiv på Moderna museet 1960, framlyft som en länk till 1910-talets parisiska avantgarde av de tre musketörerna Pontus Hultén, Ulf Linde och sonen Carlo Derkert.

Hon blev också tidigt rolodexad av tv-mediet som frispråkig feminist, freds- och miljökampe. Derkert var en viktig opinionsbildare på 60-talet och det brinnande engagemanget manifesteras

tydligast i hennes mest kända verk, utsmyckningen av Östermalmstorgs tunnelbanestation.

En film därifrån finns med på Moderna museet, liksom ett par tv-inslag som visar hur stridslysten och slagkraftig hon var. Detta och rader av foton gör Siri Derkert stark närvarande som person, också genom återkommande självporträtt.

I Moderna museets utställning visas flera av Siri Derkerts kubiserande målningar, som "Balkongen", 1916.

Collage från cirka 1962. Presenterad vid Venedigbiennalen 1962, då Siri Derkert representerade Sverige.

Jag sympatiserar med den vetenskapliga hållningen hos curatören Annika Öhrner, (gift med barnbarnet Jacob Derkert men långt efter Siris fränfalle 1973). Öhrner framhäver vikten av att granska de mediala myterna om Derkert och 2009 donerade familjen 45 packlådor med arkivmaterial till Kungliga biblioteket. Parallellt med utställningsarbetet har KB bedrivit ett forskningsprojekt som delvis ändrar historieskrivningen.

Siri Derkert föddes 1888 i en burgen Stockholmsfamilj, där pappan var klassresenär och lät barnen förstå att allt var möjligt. Utställningens första, jugendinfluerade alster är habila men osjälvständiga, även om Siri vid samma tid sturskt protesterade mot Konstakademiens särbehandling av kvinnor.

Hon kände av det tidiga 1900-talets backlash mot kvinnliga konstnärer, då vissa män på allvar kände sig hotade och tog till allt hårdare uteslutningsmetoder. Det fick kvinnor i Derkerts generation att bilda nätverk och kolleger som Ninnan Santesson, Maj Bring och Vera Nilsson följde henne genom livet.

"Flicka", från 1930-talet då Derkert använde sina barn som modeller och experimenterade med pastellfärger.

Det var vännen Anna Petrus som bekostade den första Parisresan 1913, där Siri fotograferades i chic, slank siluett. "Jag var vild!" skriver hon men vittnar också om "kaos och förvirring" i mötet med modernismens nya strömningar som kubism, fauvism, futurism. Det finns inga belägg för att hon målade då, det lossnade först under en Algerietripp 1914 och i det lyckliga mötet med finlandssvensken Valle Rosenberg, som hade direktkontakt med Parisavantgardet.

Krigsutbrottet drev paret till Stockholm och vidare till Italien när Siri förstått att hon var gravid. Kubisten Derkert föddes vid Palermobukten och hon var mycket produktiv innan kärleksbarnet Carlo kom till världen. Dessa mjukt kubiserande målningar i silvergrått, smaragdgrönt och safirblått tillhör utställningens höjdpunkter.

Carlo lämnades hos en fosterfamilj och Siri åkte hem till sina ovetande föräldrar för att försöka försörja sin lilla familj. Annika Öhrner har hittat fotobevis på att Derkert fortsatte med mer radikalt uppbrutna kompositioner 1916–17 men nästan alla dessa har försvunnit. Kubismens

Ett exempel på hennes fria materialexperiment på sextiotalet, collaget 'Alva Myrdal'.

formanalys och fasta, rumsliga uppbyggnad hade hon dock med sig livet igenom.

Valle Rosenberg fastnade i Paris under kriget men uppmuntrade henne brevlades till att göra en dansföreställning i Stockholm och de formgav tillsammans scenkostymer. Det ledde till att Siri Derkert fick jobb som modedesigner och Moderna visar ett 30-tal eleganta modeteckningar men bara två uppsydda klänningar. Här syns den elliptiska formen från hennes kubistiska måleri.

En av hennes modeteckningar från 1917–1921, som hon gjorde för modehuset Birgittaskolan.

1917 träffade Siri konstnären Bertil Lybeck och fick snabbt två döttrar med honom, födda i hemlighet i Danmark och placerade hos en fostermor. Siri Derkert har länge stämplats som svikare och en dålig mamma, men den nya forskningen komplicerar bilden. Valle Rosenberg var queer innan ordet fanns och umgicks i homosociala kretsar i Paris. En genushistorisk genomgång (Helena Bergman i KB:s kommande antologi) övertygar mig dessutom om att Siri i fråga om barnen knappast hade något

val om hon ville fortsätta måla.

Från "exilen" i Danmark visas ett fåtal stormiga landskapsakvareller och stillebensskisser som är så bra att man undrar vad Derkert hade varit mäktig under bättre förhållanden. Att hon till slut gifte sig med Bertil Lybeck 1921 förklaras med juridiska fördelar och hon kunde hämta hem sina barn i omgångar. Efter skilsmässan kämpade hon för att försörja dem med allt från miniatyrmåleri till reportage i bland annat DN.

Från mitten av 20-talet och ett decennium framöver var barnen hennes främsta modeller, och tillsammans med Vera Nilsson utvecklade hon okonventionella skildringar av barn, som fick vara individer i stället för söta dockor.

Det var då hon klev fram som expressionist och kolorist, med ett vibrerande valörmåleri. Detta rum tillhör utställningens bästa och jag fastnar länge framför en rad eteriska porträtt i pastellfärger. Den tuberkulossjuka dottern Liv är spöklikt upplöst och hennes död 1938 utlöste en svår livskris.

Siri Derkert hade då hästkt hängts ut som ”fulhetens förkunnare” och var nästan 60 år innan hon fick ett erkännande som expressiv människoskildrare. Hon gick in för att fånga rörelse och odlade ett råare uttryck som får mig att associera till L’art brut och Jean Dubuffet. Krig och orättvisor hade samtidigt lett till ett politiskt uppvaknande och kontakt med den kvinnliga medborgarskolan Fogelstad.

I slutet av 50-talet började Siri Derkert vinna offentliga uppdrag och denna del av utställningen fungerar i mitt tycke mindre bra. Det är för många spretiga skisser till monumentalverk, där det färdiga resultatet inte alltid presenteras. Jag blir också bortstött av den plakatpolitik som Derkert ofta hemfaller till med förenklade budskap av typen ”Plundring svält förgiftning det gamla samhället, ny visdom ny kärlek kriget slut”.

Hennes vänsterengagemang och resor till Sovjet ter sig i dag lika naiva som Picassos. Jag tycker det är tur att beställarna censurerade ”Bort med biociderna” på den fina gobelängen för Höganäs stadshus till förmån för mer mångtydiga ”Vad sjunger fåglarna????” .

Siri Derkert i Östermalmstorgs tunnelbanestation, 1965.
Foto: Ingvar Eriksson / Spårvägmuseet

Men textraden ”jag vägrar förinta mig själv” på en litografi säger det mesta om Derkerts personliga kamp. Och hon står otvetydigt bakom flera av efterkrigstidens mest nyskapande offentliga verk. Forskaren Jessica Sjöholm Skrubbe visar hur hon rev barriärerna mellan det privata och offentliga rummet när hon förevigade barn och lek, kampsånger och kvinnoakskvinnor i t-banans betong.

I det avslutande rummet firar Derkerts rastlösa sökande triumfer.

Jag är inte ensam om att baxna över hennes experimentlusta; hon ristar och blästrar i betong, skapar uttrycksfulla reliefporträtt i bandjärn och helt otroliga collage med sprejfärg och sax, lackfärg och plastmaterial. Siri Derkert är över 70 år när hon skiter i alla konventioner och blir ”vild” på riktigt.

Långt, produktivt liv som konstnär

Siri Derkert föddes 1888 i Stockholm. Fadern var affärsman i textilbranschen, modern sömmerska.

Gick på Althins målarskola 1904–10, antogs på Konstakademien 1911. Reste till Paris 1913 där hon mötte kubism, expressionism och sin stora kärlek Valle Rosenberg.

Födde sonen Carlo i hemlighet, liksom senare Liv och Sara. Gifte sig med dottrarnas far Bertil Lybeck 1921 men skilde sig snabbt och fick ensam vårdnaden.

Kämpade för att överleva i en hård tid med hätsk konstkritik. Slog igenom som expressionist på 40-talet och vann offentliga uppdrag från mitten av 50-talet. Östermalmstorgs tunnelbane-station 1961–65 är hennes största monumentalverk.

Dog 1973 på Lidingö där hon bott i Lillstugan sedan 30-talet.

Ämnen i artikeln

Konstrecensioner

Följ

Konst

Följ

Text

Birgitta Rubin

birgitta.rubin@dn.se

Dela

Skriv ut

Rätta

Publicerad: Dagens Nyheter, 2011-05-31

<https://www.dn.se/kultur-noje/konstrecensioner/siri-derkert-pa-moderna-museet-stockholm/>